

Arap Şiirinde Temel Renklerin Anlamsal Boyutları ve Değişim Süreci

The Sementic Dimensions and Change Process of Basic Colors in Arabic Poetry

Mahmut Üstün*

Öz

İnsanoğlunun yaşamında önemli bir yere sahip olan renkler, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde kullanılan sessiz bir iletişim aracıdır. Renkler yaşamın ilk dönemlerinde bir şeyi tanımlamak için kullanılmış olsa da zaman içerisinde çeşitli anlamları olan bir öge haline gelmiş ve kendilerine yüklenen olumlu ve olumsuz çağrışımlar nedeniyle hayatın bütün alanlarında çeşitli amaçlarla aktif bir şekilde kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu siyah, beyaz, kırmızı, mavi, yeşil ve sarı gibi renklerin Arap şiirinde nasıl ele alındığı oluşturmaktadır. İlk olarak renklerin sosyal ve psikolojik anlamları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Sonrasında Arap edebiyatında renklerin anlam kazanmasında Arap kültürü ve İslâm dininin etkileri ele alınmış ve şiir örnekleri ile bu durum pekiştirilmiştir. Renkler ele alınırken müradifleri değil sadece renklerin farklı sigalarının kullanıldığı şiir örnekleri verilmiştir. Şiir örnekleri ise geçmişten günümüze renkleri ustaca kullanan şairlerin şiirlerinden seçilmiş ve renklerin tarihsel süreçte nasıl kullanıldığının gösterilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca şiir örnekleri mümkün olduğunca insanı konu edinen şiirlerle sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Arap Şiiri, Renkler, Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi, Yeşil, Sarı

Abstract

Colors are vital to human life and are often used as a silent communication tool to express feelings and thoughts. In the early stages of life, colors are employed to describe phenomena. However, over time they become elements actively associated with positive and negative connotations attributed to them and hence convey varied meanings for discrete purposes in all areas of life. This study explores how Arabic poetry treats colors such as black, white, red, blue, green, and yellow. Initially, the paper provides general information about the social and psychological significations of colors. It subsequently discusses the effects of Arabic culture and Islam on the meaning of colors in Arabic literature, reinforcing the argumentation through examples from poetry that employs only the first names or forms of colors, not their alternatives. The cited poetry samples aim to demonstrate the use of colors in poetry from a historical perspective. The exemplars are thus selected from poets ranging from the past to the present who have skillfully used colors in their work and have been restricted to poems about people as much as possible.

Keywords

Arabic Poetry, Colors, Black, White, Red, Blue, Green, Yellow

* **Corresponding Author:** Mahmut Üstün (Araş. Gör. Dr.), Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kars, Türkiye. E-posta: mhmtstn@hotmail.com ORCID: 0000-0002-4902-1051

To cite this article: Ustun, Mahmut. "Arap Şiirinde Temel Renklerin Anlamsal Boyutları ve Değişim Süreci." *darulfunun ilahiyat*. Advanced online publication. <https://doi.org/10.26650/di.2022.33.1.1067029>

Extended Summary

The word “color” is defined as the feature that distinguishes one thing from another. Colors initially used by people to define their environments were over time transfigured into symbols or signs of different ideas. Eventually, colors became invested with cultural, social, political, and religious significations. The physiological and emotional impact of color on every individual is influenced by varied factors such as past experiences, culture, religion, natural environment, gender, race, and nationality. Colors are used effectively in almost all areas of life and have become a psychological tool. They can transmit positive or negative messages, encourage sales, calm a crowd, remove exuberance, or perform diverse therapeutic functions. Colors denote a non-verbal form of communication. Every color is vested with numerous aspects. The meanings assigned to colors may vary depending on cultures and conditions.

Culture and religion function as factors that designate the positive and negative meanings of colors. For example, black represents the negative aspects of life in black Arabic literature. Because it has been used to describe black people in cases such as infidelity or deception, murder or fear in the stories told in some works, the color is considered as bad luck or bad luck, the color black as death, extinction and death the use of black color in proverbs to describe bad, difficult and distressing situations and to describe bad things in daily conversations.

Black appears in different forms in six verses of the Qur’an. It is used to describe situations such as determining the time of fasting or specifying the colors of the roads passing over the mountains. It is also employed to characterize infidels, criminals, and hypocrites. It is used in varied forms in the hadiths: to indicate the color of people, animals, clothing, and various foods as well as to symbolize evil, sin, darkness, devil, and the color of hellfire. White conveys a positive significance for many reasons. Because it has been used to express for beautiful things in prayers, the dog with different colors, etc. the choice of the white one of the two animals, the color of white being an indicator of wealth and nobility, the color of the night sometimes turning white, the body of some deceased persons being white, the adjective of chaste and chaste people with the word white, the previous prophets wearing white clothes, the envoys wearing white clothes, the use of the white handkerchief as a symbol of peace, the use of white as a sign of optimism in ancient works, and the use of white for good things in proverbs. White is mentioned in different forms in twelve verses of the Qur’an. Some verses designate white as the color of the rope, goblet, or milk; in others, it is used to describe the light bestowed on the visage of believers and indicates mercy, good news, and virtue. In some hadiths, angels of mercy generally represent “white” states such as mercy, modesty, cleanliness, goodness, humility, purity, guidance, being removed from fitnah, and being in Paradise.

Red is used negatively in Arabic literature because it has been used to described to the severity of the war and the multitude of those who died in the war, the red eye as a

sign of wrath, the danger, the devil, the rage and lust. However, no verse in the Qur'an employs red to denote a negative meaning. Red is used both metaphorically and literally in the hadiths to convey numerous negative meanings such as to reflect the color of the Prophet's angry face, to represent the color of long-burning hellfire and drought, and cited as considered by the Prophet to be a distracting color and a source of strife. Red is also employed to transmit positive connotations: red clothes or accessories such as hats and turbans signify boasting; red jewels such as rubies and red roses symbolize love; red cheeks indicate beauty; a red face epitomizes shyness in literary expression. Redness is often considered an indicator of health and physical strength; it also arouses extreme desire and is accepted as the color of freedom.

Blue is invested with negative connotations in Arabic literature because it is seen as the color of smoke, the king of the jinn is accepted as blue, some Romans fought by Muslims have blue eyes, and those who are far right or band of partisans are described as blue. It is mentioned as a sign of fear in the Qur'an and the hadiths. Noteworthily, the color blue attains a positive meaning in Arabic literature in congruence with the changes in the perception of blue eyes over time. With time, blue begins to transmit the additional sense of peace and calmness it evokes in people because it appears as the color of the sea and the sky. Blue is regarded in the early periods as the eye color of the enemy but later turns into the eye color of the beloved and also represents calmness, peace, thought, and optimism.

Green is used positively in Arabic literature. It has become the symbol of jewelry such as emerald and ruby, describing fertility and abundance, adding a different beauty to the beauty of nature, telling good deeds with green, the domes of various masjids and mosques being green or naming them with the color green. characterizing people with good manners and adab as green-hearted, and naming some black virtuous people as green. Eight verses of the Qur'an mention green to convey favorable meanings: it describes the color of the earth, the revival of nature, the color of heaven and its clothes and life. In the hadiths, the green indicates the verdure and peace in the world and is imbued with positive signification because the Prophet wore and recommended green clothes, and it was designated as the color of heaven.

Arabic literature infuses yellow with negative connotations: The person's skin color becomes yellow due to extreme anger, fear or various diseases, blond people are reproached or vilified, and the color yellow is used more in the sense of envy in proverbs. The Qur'an mentions yellow to denote varied phenomena, four negative and one positive. In three verses, yellow describes attractiveness, transience, and submissiveness to worldly life; one verse denotes it as the color of the camel to indicate the severity or magnitude of fear. The affirmative connotations of yellow could be ascribed to the following reasons: In some periods, blonde women are considered as beauty monuments, the colors of various

assets such as the moon, sun and stars, and precious materials such as gold and saffron are yellow, and yellow dresses were popular for a period. The Qur'an mentions yellow in a positive sense as the color of ornament and charm. The hadiths record various rumors that the Prophet dyed his hair, beard, turban, and clothes yellow; that he liked to have his hair dyed yellow; that his favorite color was yellow; and that yellow denoted the color of the flag.

Colors are used effectively in almost all areas of human life, and it would thus be inappropriate to contemplate them separately from poetry, which emanates from society. Arab poets handled colors meticulously and used them extensively in their poetry: in descriptions of nature, sometimes using the different tones of the same hue for other types of poetry, and sometimes to evoke phenomena such as darkness, light, blood, or sea, garden, and sun. The colors used in Arabic poetry may be said to be shaped in concordance with the contemporary living environment of poets. For instance, green is almost non-existent in the Arabic poetry of the Jahiliyya period but was used abundantly during the Abbasid era, which also denotes the time when colors began to be effectively used in poetry to describe people.

In general, black, red, blue, and yellow are negatively connoted. White and green are accorded more positive significations and uses. However, no color should be evaluated merely as positive or negative, or as specific to a certain poetic theme. Numerous poetic examples may be cited to demonstrate that almost every poet has used the same color to denote different people and to connote both positive and negative meanings. Therefore, colors may be asserted to be shaped in accordance with the imaginations or experiences of poets. Black and white stand out as colors used consistently and effectively in all periods. Exception examples may be observed in colors used in poems written from the Jahiliyya period to the Modern era; however, it can be claimed that colors preserve their first meanings.

Giriş

Arapçası “levn” (l-v-n / ل-و-ن) olan “renk” kelimesi, sözlükte herhangi “bir şeyi diğerinden ayıran özellik” anlamına gelmektedir.¹ Terim olarak ise “cisimlerin yansıttığı veya yaydığı ışığın gözle algılanması ya da ışığın eşya üzerinde kırılma ve yayılma çeşitliliğinden doğan görsel duyum” şeklinde tanımlanabilir.²

İlk dönemlerde insanların çevresini tanımlamak için kullandığı renkler, zaman içerisinde farklı düşüncelerin sembolü veya işareti olmuş kültürel, sosyal, siyâsî ve dinî anlamları olan bir unsur haline gelmiştir. Rengin her insandaki fizyolojik ve duygusal etkisi, geçmiş deneyimler, kültür, din, doğal çevre, cinsiyet, ırk ve milliyet gibi çeşitli faktörlerden etkilenir.³ Bütün bu faktörler din, hurâfe ve gelenek-görenekler gibi üç ana başlık altında ele alınabilir.⁴

Hayatın hemen hemen bütün alanlarında etkin bir şekilde kullanılan ve psikolojik bir araç olan renkler aracılığıyla olumlu veya olumsuz bir mesaj gönderilebilir, satışlar teşvik edilebilir, bir kalabalık sakinleştirilebilir, taşkınlık çıkarılabilir veya çeşitli terapi işlemleri gerçekleştirilebilir. Renk, sözlü olmayan bir iletişim biçimidir. Her rengin birçok yönü vardır. Bu statik bir enerji değildir ve anlamı her bireyde bir günden diğerine değişkenlik gösterebilir. Her şey renklerin o anda kişide hangi enerjiyi ifade ettiğine bağlıdır. Renklerin anlamı kültüre ve koşullara bağlı olarak değişebilir.⁵

Renklerin insanlar üzerinde bıraktığı etki hakkında yapılan bir çalışmada ise “Rengin psikolojik etkileri evrenseldir. Her ana renk tonu, farklı psikolojik modları etkiler. Aynı renk tonunun farklı versiyonları da farklı etkilere sahiptir. Tüm insanlık, dört kişilik tipinden birinde sınıflandırılabilir. Her kişilik tipinin bir renk grubuyla doğal bir yakınlığı vardır. Renk şemalarına verilen tepki, kişilik tipinden etkilenir” gibi sonuçlara ulaşılmıştır.⁶

- 1 Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, thk. Ahmed Fâris, (Beyrût: Dâru Sâdır, h. 1400), “lvn”, 13/393.
- 2 Aydın Topaloğlu, “Renk”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/572.
- 3 Meghamala. S. Tavaragi-Sushma Chauhan, “Colors and Its Significance”, *The International Journal of Indian Psychology* 3/2 (2016), 115; Topaloğlu, “Renk”, 34/573.
- 4 Geniş bilgi için bkz. Ahmed Muhtâr ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, (Kâhire: ‘Alemlü'l-Kutub, 1997), 161-167.
- 5 Tavaragi-Chauhan, “Colors and Its Significance”, 115.
- 6 Li-Chen Ou vd., “A study of colour emotion and colour preference. Part I: Colour Emotions for Single Colours”, *Color Research and Application*, 29 (2004), 232-233.

Renkler, ilim, bilim, edebiyat, sanat, günlük işler, beslenme, giyim, moda, iş hayatı ve reklam gibi hayatın hemen hemen hayatın her alanında görülmektedir.⁷ Dolayısıyla renklerin, kaynağını toplumdan alan ya da başka bir ifadeyle topluma göre şekillenen şiirdeki yeri ise oldukça önemlidir. Bazı edipler, şiirdeki renklerin önemini anlatmak için şiir ve resim sanatı arasındaki benzerliğe dikkat çekmiş ve bu hususu şöyle açıklamışlardır: “Şiirde resmetme sanatından bir parça vardır hatta şiir, renkler dünyasıdır.”⁸ Her bir şair, kumaşını eşsiz bir şekilde düzenleyen, hatalarını gideren, süsleyen, hiçbir parçasını zayıf etmeyen ve ona hâle getirmeyen mahir bir dokumacı ve motifinin her bir parçasında renkleri en iyi şekilde kullanan ve her bir motifini renge doyuran titiz bir nakkâş gibidir.”⁹ “İşitmede kelimenin harfler ile olan uyumu ne ise; görme olayında renklerin uyumu da odur.”¹⁰ “Renklerin insan duygularını, yaşamını ve hislerini etkileyen estetik, ahlâkî ve duygusal bir yönü vardır. Duyguları canlandırır, uyandırır ve hayal gücünü harekete geçirir. Dolayısıyla şiir veya nesir, renklerden ârî olmaz.”¹¹

Bu çalışmada ele alınacak olan altı renge yüklenen olumlu ve olumsuz anlamların hemen hemen bütün toplumlarda kısmî anlam farklılıkları olsa da genelde birbirine benzediği söylenebilir. Ana hatlarıyla renklerin insanoğlunda uyandırdığı olumlu ve olumsuz etkiler;

- Siyah; çok yönlülük, çekicilik, güvenlik, duygusal güvenlik ve verimlilik; baskı, soğukluk, tehdit ve ağırlık,
- Beyaz; hijyen, berraklık, elitlik, saflık, temizlik, basitlik, incelik ve etkinlik; kısırlık, soğukluk, engeller ve düşmanlık,
- Kırmızı; fiziksel cesaret, güç, sıcaklık, enerji, uyarılma, erkeklik ve heyecan; meydan okuma, saldırganlık, görsel etki ve zorlanma,
- Mavi; verimlilik, zeka, dinginlik, iletişim, güven, mantık, görev, soğukkanlılık, yansıma ve sakinlik; soğukluk, ilgisizlik, duygusuzluk ve samimiyetsizlik,

7 Geniş bilgi için bkz. Louis Weinberg, *Color in Everyday Life*, New York: Dodd, Mead and Company, 1928;

8 Nusret Muhammed Mahmûd Şehâde, *el-Levn ve Delâlatuh fi Şi’ri’l-Buhturî*, (Hebron: Câmi’tu Halîl, Kulliyetu’d-Dirâsiti’l-‘Ulyâ, 2013), 3.

9 Ebû’l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm Tabâtabâ, *‘ÿâru’ş-Şi’r*, thk. ‘Abbâs Abdussâtur, (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2005), 11.

10 Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Sa’îd b. Sinân el-Haffâcî, *Sırru’l-Fesâha*, thk. Ali Fuâd, (Kâhire: Mektebetu’l-Hâncî, 1936), 54.

11 Abdulkadir Abdullah Fethî el-Hemedânî, “et-Tedbîc fi’l-Kur’âni’l-Kerîm”, *Mecelletu Ehbâs Kulliyetu’t-Terbiyye ve’l-Esâsiyye* 11/ 2 (2011), 165.

- Yeşil; sevgi, uyum, denge, dinlenme, yenilenme, ferahlık, iyileşme, güvence, çevre bilinci, denge ve barış; can sıkıntısı, durgunluk, yavanlık ve zayıflık,
- Sarı ise iyimserlik, duygusal güç, güven, samimiyet, benlik saygısı, dışa dönüklük, yaratıcılık; duygusal kırılma, mantıksızlık, korku, kaygı, depresyon ve intihar şeklinde sıralanabilir.¹²

Arap Şiirinde Renkler

Arap diline bakıldığında renklerin çağrışımlarının derin köklere sahip olduğu ve bütün dönemlerde Arapların yaşamlarına ayak uydurduğu görülür. Renkler, Arapların çöl hayatında kısıtlı olmasına rağmen şiirde estetik bir özelliği temsil eder. Hatta klasik Arap şiirinin renk ve renk çağrışımları ile dolu olduğu söylenebilir. Bu durum belki de gerçek hayattaki eksikliğin şiirde telafi edilmesi olarak değerlendirilebilir. Bundan dolayı Araplar, renklere büyük özen göstermişlerdir. Edipler, hatipler, şairler ve dilciler icra etmiş oldukları sanatlarında veya eserlerinde bazen renkleri bazen de bu renklere dalalet eden gece, gündüz, güneş, gökyüzü, yeryüzü, ölüm, altın ve gümüş gibi çeşitli zaman, hal ve nesnelere geçmişten günümüze çokça kullanmışlardır.¹³

Câhiliye dönemi şiirinde kullanılan renklerin çöl hayatından dolayı istisnaları olmakla birlikte siyah, beyaz, kırmızı, yeşil, sarı ve gri/boz gibi ana renklerden oluştuğu söylenebilir. Bütün bu renklerden öne çıkan renk ise siyahtır. İslâmî dönemde fethedilen yeni yerlerle birlikte şiirde kullanılan renklerin sayısında kısmî bir artış olsa da renklerin kullanımı önceki döneme oldukça benzemektedir. Bu dönemin şiirinde kullanılan renklerdeki farklılıkların ana kaynağını oluşturan veya renklere farklı anlamlar yüklenmesine sebep olan şey ise İslâm dininin ana kaynağı Kur'ân-ı Kerîm¹⁴ olmuştur.¹⁵ Bedevilikten hadariliğe geçiş dönemi olarak bilinen Abbâsiler döneminde ise şiir, değişen çevre ve toplumsal değerlere paralel olarak değişmiş ve konu bakımından çeşitlenmiştir. Renkler de özellikle tasvîr şiirleri ile birlikte daha önceki dönemlerde görmediği değeri görmüştür.¹⁶ Gerileme dönemi

12 Tavaragi-Chauhan, "Colors and Its Significance", 115-119.

13 Abdulkarîm Halîfe, "el-Elvân fi Mu'cemi'l-'Arabiyye", *Mecelletu Mecme'i'l-Luğati'l-'Arabiyye el-Ürdüni* 33 (1987), 9-12.

14 Renk kavramı, Arap şiirinin farklı bir hüviyet kazanmasına sebep olan Kur'ân-ı Kerîm'de gerçek anlamıyla tekil sığasında (لون) iki kez, çoğul sığasında (الوان) yedi kez zikredilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Azim Yayınları, t.y.), Bakara 2/69; Nahl 16/13, 69; Rûm 30/22; Fâtır 35/27, 28; Zümer 37/21.

15 Zehrâ' Zirâ' Hafîrî-Sâdık vd., "Levniyyât İbn Hafâce el-Endelusi", *Mecelletu Dirâsât fi'l-Luğati'l-'Arabiyye ve Âdâbihâ* 9 (2012), 85.

16 Şevkî Dayf, *el-Fenn ve Mezâhibuhu fi Şi'ri'l-'Arabî*, (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1960), 230-231.

olarak adlandırılan Osmanlı dönemi edebi faaliyetleri de kapsayan İnhitât döneminde de renklerin gereken ilgiyi gördüğü söylenebilir. Tasvîr şairlerinin zirve örneklerinin verilmiş olduğu Endülüs şiirine bakıldığında Endülüs'ün eşsiz doğası ve mozaik yapısı sayesinde Endülüslü şairlerin renkleri ustaca kullandıkları ve bölgeye özgü renk cümbüşlerini şiirlerine taşıdıkları görülür.¹⁷ Modern dönem Arap şiirinde ise renklerin gerçek anlamları ile birlikte sembol olarak kullanıldıkları söylenebilir.

Siyah

Sözlükte “beyazın zıddı” şeklinde tarif edilen siyah renk,¹⁸ fizikçilere göre renklerin yokluğu, resamlara göre bir renk olarak kabul edilirken şairlere göre karamsarlık, üzüntü ve acıyı; bazen de otorite, güç veya zekâyı temsil eden bir renk olmuştur.¹⁹ Arap edebiyatında siyah rengin hayatın olumsuz yönlerini temsil etmesinin arkasında yatan sebepler: “Bazı eserlerde anlatılan hikâyelerde geçen sadakatsizlik veya aldatılma ve cinayet veya korku gibi durumlarda siyahî kişilerin örneklendirilmesi, siyah rengin uğursuzluk veya kötü şans olarak değerlendirilmesi, siyah rengin ölüm, yok oluş ve hüznü anlatmak için kullanılması, siyah rengin hakaret veya küfür içerikli ifadelerde kullanılması, siyah rengin atasözlerinde kötü, zor ve sıkıntılı durumların anlatılmasında ve günlük konuşmalarda kötü olan şeyleri anlatmak için kullanılması” şeklinde sıralanabilir.²⁰

Siyah rengin olumsuz anlam kazanmasında etkin olan diğer iki unsur, hiç şüphesiz Kur’ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerîflerdir. Siyah renk, Kur’ân’da farklı sigalarda altı âyette; oruç vaktinin tayin edilmesi, dağların üzerinden geçen yolların renklerinin belirtilmesi, kâfirler, mücrimler ve münafıkların vasfedilmesi gibi durumların anlatılmasında kullanılmıştır.²¹ Hadîslerde ise farklı sigalarda insan, hayvan, giyecek ve çeşitli yiyeceklerin rengini belirtmek, kötülüğü, günahı, karanlığı, şeytanı ve cehennem ateşinin rengini sembolize etmek için kullanılmıştır.²²

Birçok olumsuz anlamı kastetmek için kullanılan siyah renk, bazen de otorite, güç veya zekâ gibi olumlu anlamları da temsil etmiştir. Siyah rengin ve türevlerinin

17 Hafîrî-Sâdık vd., “Levniyyât İbn Hafâce el-Endelusi”, 86.

18 İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, “svd”, 3/224.

19 Filîb Sirenc, *er-Rumûz fi'l-Fenn-el-Edyân-el-Hayât*, çev. Abdulhâdî ‘Abbâs, (Dımaşk: Dâru Dımaşk, 1996), 420.

20 Geniş bilgi ve daha fazla örnek için bkz. ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 202-205.

21 Abdulmecit Okcu, “Kur’an’da Renkler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2007), 137. Siyah rengin zikredildiği âyetler için bkz. Bakara 2/187; Al-i İmrân 3/106; Nahl 16/58; Fâtır 35/28; Zümer 39/60; Zuhuruf 43/17.

22 Geniş bilgi ve hadisler için bkz. Hüseyin Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 380-381.

Arap edebiyatında olumlu anlam kazanmasının arkasında yatan sebepler: “Siyah rengin gençliğin alameti veya süsü sayılması, sevgilinin göz rengi olması, aşğın sevdasının derinliğinin siyah renk ile anlatılması, bazı hayvanların güzel yönleri anlatılırken siyahlıklarından bahsedilmesi, dostların genelde geceleri bir araya gelmesi, Allah’ın kelâmının siyah mürekkeple yazılmış olması, en güzel kokuya sahip olan siyah miskin özellikle tavsiye edilmesi ve siyah rengin düşmana karşı korku salan bir renk olarak değerlendirilmesi” şeklinde sıralanabilir.²³

Siyah renk, Arap şiirinde en çok kullanılan renklerin başında gelmektedir. Hayatın vazgeçilmezleri olan hüznün ve acının veya gücün ve asaletin temsilcisi olan siyah renk, Câhiliye döneminden modern döneme kadar hemen hemen bütün şairler tarafından çokça kullanılmıştır. Örneğin İmruülkays b. Hucr (ö. 540 dolayları) bir şiirinde korkakları tasvîr ederken şöyle demiştir:²⁴ (Tavîl)

1- فَإِنْ أُمِسَ مَكْرُوبًا فَيَأْرُبُّ بِهَيْمَةٍ كَشَفْتُ إِذَا مَا اسْوَدَّ وَجْهَ الْجَبَانِ

1- Kederli olduğumda, nice yiğitler keşfederim korkağın yüzü karardığında.

Emevîler döneminin meşhur şairlerinden biri olan hiciv ustası Cerîr (ö. 110/728 [?]) Arap kadınının güzel ve büyük gözlerini methederken gözlerin siyahlığını ve beyazlığını şöyle ifade etmiştir:²⁵ (Basît)

1- إِنَّ الْغَيُونَ الَّتِي فِي طَرْفِهَا حَوْرٌ قَتَلْنَا نَمَّ نَمَّ يُحْيِيْنَ قَتَلْنَا

2- يَصْرَعْنَ ذَا اللَّبِّ حَتَّى لَا جِرَاكَ بِهِ وَهِنَّ أَضْعَفُ خَلْقِ اللَّهِ أَرْكَانَا

1- Siyahı ve beyazı ayrı ayrı (kocaman) olan gözler öldürdü bizi, sonrasında da ölülerimizi diriltmediler.

2- Akıllı kişiyi, hareketsiz kalacak bir şekilde yere yıkarlar, aslında onlar Allah’ın yarattıklarının en zayıflarıdır.²⁶

23 Geniş bilgi için bkz. ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 208-209.

24 İmruülkays b. Hucr, Ebû Vehb Hunduc b. el-Hâris, *Dîvânü İmru’u’l-Kays*, thk. Muhammed Ebû’l-Fazl İbrâhîm, (Kâhire: Dâru’l-Me’ârif, 1984), 158.

25 Cerîr b. Atiyyeb. el-Hatafâ (Huzeyfe) et-Temîmî, *Divânü Cerîr*, (Beyrût: Dâru Beyrût, 1986), 492.

26 Nevzat H. Yanık, “Arap Şiirinde Göz İmgesi”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 37 (2016), 120.

Abbâsîler döneminin öne çıkan şairlerinden biri olan Beşşâr b. Bürd (ö. 167/783-84) ise şiirinin bir beyitinde sevgilisini *Haceru 'l-Esved*'e benzeterek şöyle demiştir:²⁷ (Hezec)

1- وَأَنْتِ الْحَجْرُ الْأَسْوَدُ لَوْ يَخْلُو لَقَبْلُهُ

1- *Sen Haceru 'l-Esved'in, eğer yalnız başına kalırsa onu öperim.*

Beşşâr b. Bürd, başka bir şiirinde de insanoğlunun kaçınılmaz sonu olan ölümün utanılacak bir şey olması durumunu şu şekilde ele almıştır:²⁸ (Tavîl)

1- لَهُ صَفْدٌ دَانٍ وَشَعْبٌ مُوَحَّرٌ وَإِنْ سِيمَ خَسْفًا قَدَّمَ الْمَوْتَ أَسْوَدًا

1- *Onun güçlü bir bağı ve bekleyen insanları vardır, eğer rezil edilmek istenirse kara bir ölüm sunulur.*

Beşşâr b. Bürd, hicvinden korktuğu Hammâd 'Acred'i (ö. 161/778 [?]) hicvederken ise yüzünün nasıl bir hal alacağını şöyle ifade etmiştir:²⁹ (Kâmil) 81

1- نِعَمَ الْفَتَى لَوْ كَانَ يَعْرِفُ رَبَّهُ وَيُقِيمُ وَقْتِ صَلَاتِهِ حَمَادًا

2- وَإَبْيَضُ مِنْ شَرْبِ الْمُدَامَةِ وَجْهَهُ وَبَيَاضُهُ يَوْمَ الْحِسَابِ سَوَادًا

1- *Eğer Hammâd namazını kıлып, Rabbini bilirse ne de güzel bir delikanlıdır!*

2- *Şarap içmekten yüzü bembeyaz kesilmiştir ve onun beyazlığı hesap günü kara olacaktır.*

el-Hamâse isimli şiir antolojisi ile meşhur olan Buhturî (ö. 284/897) bir topluluğu hicvederken siyah rengi cimrilik alameti olarak değerlendirmiş ve şöyle demiştir:³⁰ (Vâfir) 37

1- مَعَاشِرُ مَا لَهُمْ خُلُقٌ وَلَكِنْ لَهُمْ نِعَمٌ تَذُلُّ عَلَى الرَّخَاءِ

2- تَعُودُ وَجُوهُهُمْ سُودًا إِذَا مَا نَزَلَتْ بِهِمْ لِمَدْحٍ أَوْ جِدَائِ

27 Ebû Muâz Beşşâr b. Bürd el-Ukaylî, *Dîvânü Beşşâr b. Bürd*, thk. Muhammed Tâhir b. 'Âşûr, (Cezâir: Sekâfetu'l-'Arabiyye, 2007), 2/15.

28 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânü Beşşâr b. Bürd*, 2/577.

29 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânü Beşşâr b. Bürd*, 2/710.

30 Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî el-Buhturî, *Dîvânü'l-Buhturî*, thk. Ömer et-Tabbâ', (Beyrût: Dâru'l-Erkam, 2000), 1/63.

1- Ahlakları olmayan bazı topluluklar vardır ancak rehavete dalalet eden nimetleri vardır.

2- Onlar için bir medih söylediğimde veya onlardan bir şey istediğimde onların yüzleri siyaha döner.

Buhturî başka bir hicvinde ise siyahlığı rezilliğin veya ayıbın sonucu olarak görmüş ve şöyle demiştir: ³¹ (Tavîl)

1- فَيُصِیحُ فِي أَفْئَاءِ سَعِدِ بْنِ مَالِكٍ وَجُوهَ مِنَ الْمَخْزَاءِ سَوْدٌ خُدُودُهَا

1- Sa'd b. Mâlik'in kabilesinde rezillikten yanakları kararan yüzler vardır.

Meşhur filozof ve şair Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî (ö. 449/1057) ise kara kalpli olan kişiyi kara yılanı şöyle diyerek benzetmiştir:³² (Hafif)

1- أَسْوَدُ الْقَلْبِ أَرْقَمَ وَمَتَى مَا تُصِغُ أُذُنِي فَأَذْنُهُ صَمَاءٌ

1- Kara kalpli olan kara yılan gibidir, her ne zaman kulaklarım duyarsa onun kulakları sağırır.

Endülüs edebiyatında önemli bir yere sahip olan İbn Zeydûn (ö. 463/1071), 'Abbâdî emirlerinden Mu'tazîd Billâh el-Abbâdî (ö. 461/1069) için nazmetmiş olduğu methiyesinin bir bölümünde sultanı göz bebeğine benzeterek şöyle demiştir:³³ (Kâmil)

1- الدِّينُ وَجَةٌ أَنْتَ فِيهِ غُرَّةٌ وَالْمُلْكُ جَفْنٌ أَنْتَ فِيهِ سَوَادٌ

1- Din bir yüzdür sen de ondaki (alnındaki) beyazlık, saltanat bir göz kapağı sen de onda bir karalıksın (göz bebeğisin).

Modern dönem şairlerinden biri olan İliyyâ Ebû Mâdî (ö. 1957) de kara gözlerin cazibesinin çok yüksek olduğunu ve bu gözlerle dayanabilecek kalplerin ise demirden yaratılmasını temenni ederek şöyle demiştir: (Kâmil)

31 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 1/242.

32 Ebû'l-'Alâ' Ahmed b. Abdillâh b. Süleymân el-Ma'arrî, *Dîvânü Luzûm mâ lâ Yelzem*, thk. Kemâl el-Yâzîcî, (Beyrût: Dâru'l-Cil, 1992), 2/212.

33 Ebû'l-Velîd Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. Gâlib el-Mahzûmî İbn Zeydûn, *Divânu İbn Zeydûn*, thk. Yûsuf Ferhât, (Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1994), 89.

- 1- نَيْتَ الَّذِي خَلَقَ الْغَيُْونَ السُّودَا خَلَقَ الْقُلُوبَ الْخَافِقَاتِ حَدِيدَا
2- نُو لَا نَوَاعِسْهَا وَلَوْلَا سِحْرُهَا مَا وَدَّ مَالِكٌ قَلْبِهِ لُو صِيدَا

1- Keşke bu kara gözleri yaratan, demir yaratsaydı çarpan kalpleri!

2- Gözlerin baygın bakışları ve büyüğü olmasa, kovalansa dahi kalbinin hâkimi olan âşık olmazdı.³⁴

Modern Arap şiirinin usta kalemlerinden biri olan diplomat ve şair Nizâr Kabbânî (ö. 1998), daha çok kadın temalı şiirleriyle meşhur olmuştur. Kadın temalı bir şiirinde siyah saç, güzellik ve bereketin simgesi olarak şöyle ele almıştır:³⁵

- 1- يَا شَعْرَهَا .. عَلَى يَدِي
2- شَلَّالَ ضَوْءِ أَسْوَدَ ..
3- أَلْمَهُ .. سَنَابِلًا
4- سَنَابِلًا لَمْ تَحْصَدَ..

1- Ey saçları.. Elimde (olan).

2- (Ey) siyah parıltının çağlayanı..

3- Topluyorum onu..Sümbüller gibi.

4- Henüz hasat edilmemiş sümbüller misali.

Beyaz

Fizik ilmine göre renklerin karışımı olarak bilinen beyaz renk, sözlükte “siyahın zıddı” şeklinde tanımlanmıştır.³⁶ Şairlere göre daha çok saflık, masumiyet, temizlik, tarafsızlık gibi olumlu manaları temsil eden beyaz renk, bazen de soğuk, yaşlılık ve hastalık gibi olumsuz manaları temsil etmiştir. Arap edebiyatında beyaz rengin hayatın olumsuz yönlerini temsil etme sebepleri: “Soğuşu, zemheriyi veya yaşlılığı anlatılırken beyaz rengin kullanılması ve cüzam hastalığı gibi ten rengini beyaza dönüştüren hastalıkların varlığı” şeklinde sıralanabilir.³⁷ İslâm dininin ana kaynaklarında biri olan Hadîs-i Şeriflerde beyaz rengin olumsuz

34 Yanık, “Arap Şiirinde Göz İmgesi”, 122.

35 Nizâr Kabbânî, *el-A 'mâlu 'ş-Şi 'riyyeti 'l-Kâmile*, (Beyrût: Menşûrâtu Nizâr Kabbânî, tsz.), 1/110.

36 İbn Manzûr, *Lisânü 'l- 'Arab*, “byz”, 7/122; Sîrenc, *er-Rumûz fi 'l-Fenn-el-Edyân-el-Hayât*, 420.

37 'Amr, *el-Luğa ve Levn*, 209; Tavaragi-Chauhan, “Colors and Its Significance”, 124.

manasına rastlanılmamıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de ise sadece Yûsuf Sûresinde 84. âyette (*Onlardan yüz çevirdi, “Âh Yûsuf’um âh! İçim yanıyor!” diyordu. Sonunda üzüntüden gözlerine ak indi. Artık kederini içine gömüyordu.*) geçmektedir.³⁸

Beyaz rengin olumlu manaları temsil etmesinin arkasında yatan sebepler ise oldukça fazladır. Bu sebepler: “Dualarda güzel şeyler için beyaz rengin kullanılması, farklı renkleri olan köpek vb. iki hayvandan beyaz olanın tercih edilmesi, beyaz rengin zenginlik ve asalet göstergesi olması, gecenin renginin bazen beyaza çalması, ölen bazı kişilerin bedeninin bembeyaz olması, namuslu ve iffetli kişilerin beyaz kelimesi ile sıfatlandırılması, önceki peygamberlerin beyaz renkli elbise giymesi, elçilere beyaz renk elbise giydirilmesi, beyaz mendilin barışın simgesi olarak kullanılması, eski eserlerde beyaz rengin iyimserlik alameti sayılması ve atasözlerinde beyaz rengin güzel şeyler için kullanılması” şeklinde sıralanabilir.³⁹

Beyaz renk, Kur’ân’da farklı sigalarda on iki âyette geçmektedir. Bazı âyetlerde ip, kadeh veya sütün rengini; bazı âyetlerde ise müminlere bahşedilen yüz aydınlığı, rahmet, müjde ve iyilikleri belirtmek için kullanılmıştır.⁴⁰ Bazı Hadis-i Şeriflerde rahmet meleklerinin, Cebrâil’in elbisesinin ve kefen kumaşının rengini belirtmek için kullanılan beyaz renk, daha çok fitneden uzaklık, rahmet, tevazu, temizlik, iyilik, hayır, alçakgönüllülük, saflık, hidayet ve cennetlik olma gibi durumları temsil etmiştir.⁴¹

Beyaz renk de siyah renk gibi geçmişten günümüze birçok şair tarafından titizlikle kullanılmıştır. Örneğin İmruülkays b. Hucr meşhur mu‘allakasında kadını tasvîr ederken kadının beden güzelliğini şöyle dile getirmiştir:⁴² (Tavîl)

1- مَهْفَهَةٌ بَيضاءَ غَيْرُ مُفَاضَةٍ تَرَائِبُهَا مَصْقُولَةٌ كَالسَّجَنِجَلِ

1- Beyaz tenli, ince bellidir, sarkık değildir, gerdanı ise ayna gibi parlaktır.

Beşşâr b. Bürd, bir kadının güzelliğini anlatırken kadının teninin beyazlığının ne derece etkili olduğunu şöyle diyerek anlatmıştır:⁴³ (Basît)

38 Yûsuf 12/84.

39 ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 206-207.

40 Geniş bilgi için bkz. Okcu, “Kur’an’da Renkler”, 140-141.

41 Geniş bilgi için bkz. Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 379.

42 İmruülkays b. Hucr, *Dîvânu İmru’u’l-Kays*, 4.

43 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 2/534.

- 1- كَأَنَّ عَيْنِي تَرَاهَا فِي مَجَاسِدِهَا إِذَا رَأَيْتُ رُسُومَ الدَّارِ وَالنَّادِي
2- بَيْضَاءُ كَالذَّرَّةِ الزَّهْرَاءِ عُرَّتْهَا تَصْطَادُ عَيْنًا وَلَا تُرْجَى لِمُصْطَادِ

1- Avlunun ve evin süslerini gödüğümde, sanki gözlerim onu ince elbiselerinin içerisinde görmüş gibidir.

2- Parlak bir inci gibi beyaz tenlidir, beyazlığı gözleri tuzağa düşürür ve avcıya ümit vermez.

Beşşâr b. Bürd başka bir şiirinde ise gençliğinden bahsederken birlikte vakit geçirdiği güzel kadınları anlatırken beyaz kelimesini kullanmıştır:⁴⁴ (Tavîl)

- 1- تَمَتَّعْتُ مِنْ وَدِّ الشَّبَابِ الَّذِي مَضَى مَعَ الْبَيْضِ أَسْقَى رَيْقَهُنَّ مَعَ الرَّاحِ

1- Beyaz tenli kadınların tükürüklerini şarapla ıslarken onlarla geçen gençliğin tutkusunun tadına vardım.

Abbâsîler döneminde hicivleriyle meşhur olan diğer bir şair İbnü'r-Rûmî ise beyaz rengin ayıplanmasını cüzzam hastalığına bağlayarak şöyle demiştir:⁴⁵ (Münserih)

- 1- أَنْ لَا تَعِيبَ السَّوَادَ خُلُكُهُ وَقَدْ يُعَابُ الْبَيْضُ بِالْبَهَقِ

1- Siyahı ayıplamamak onun karanlık olmasındandır, beyaz ise cüzzamdan dolayı ayıplanır.

Buhturî, gazelinin bir beyitinde beyaz tenli sevgilinin ne derece güzel olduğunu, bakışlarının ve cilvelerinin karşındaki kişiyi hasta edebilecek veya öldürecek güçte olduğunu şöyle diyerek ifade etmiştir:⁴⁶ (Kâmil)

- 1- بَيْضَاءُ إِنْ تُعَلِّلَ بِلَحْظٍ لَا تَهَبُ بُرءٌ وَإِنْ تَقْتُلَ بِدَلٍّ لَا تَدِ

1- Eğer beyaz tenli bir kadın bir bakış atarsa iyileşemezsin, eğer cilvesini kullanırsa karşılık dahi veremezsin.

Buhturî, Heysem el-Ğanevî (ö. ?)'yi methederken ise onun ne derece cesur olduğunu belirtmek için Heysem'in elini beyaz renk ile vasıflandırmıştır. Aslında

44 Beşşâr b. Bürd, *Divânu Beşşâr b. Bürd*, 1/402.

45 Ebû'l-Hasen Alî b. el-Abbâs b. Cüreyc el-Bağdâdî İbnü'r-Rûmî, *Divânu İbni'r-Rûmî*, thk. Huseyn Nassâr, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 3074.

46 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 2/689.

beyaz elin yükseklik, cömertlik ve cesaret alameti olduğunu, fakat düşman ile karşılaştığında ise beyaz elin özelliğini kaybetmeden yere yaklaştığını şöyle belirtmiştir:⁴⁷ (Kâmil)

1- يُدْنِي يَدًا بَيْضَاءَ يَخْتَلِطُ النَّدَى فِيهَا إِذَا لَقِيَ الْفَوَارِسَ بِالْدَمِ

1- Kanlı süvarilerle karşılaşıncı içerisinde cesaretin harman olduğu beyaz bir el olarak yaklaşır.

Buhturî başka bir methiyesinde ise beyaz yüzlü olanların ahlak sahibi olduğunu, onların soyunun da cesur ve cömert olduğunu şöyle dile getirmiştir:⁴⁸ (Basît)

1- بَيْضُ الْوُجُوهِ مَعَ الْأَخْلَاقِ وَجَدُهُمْ بِالْبَاسِ وَالْجُودِ وَجَدُ الْأُمِّ بِالْوَلَدِ

1- Beyaz yüzlüler ahlaklıdır, onların ataları yiğit ve cömerttirler, annenin tutkusu ise çocuktur.

Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî de bir şiirinde beyaz tenli kadınların ne kadar tehlikeli olduklarını dile getirmiştir. Bu durumu “onlar selam verirse imâ yoluyla dahi olsa karşılık vermeyin” diyerek anlatmıştır:⁴⁹ (Vâfir)

1- وَلَا تُرْجِعْ بِإِيْمَاءِ سَلَامًا عَلَى بَيْضِ أَشْرَنْ مُسَلِّمَاتِ

1- Selam veren beyaz tenli kadınlara imâ ile olsa bile selam verme.

Endülüs'ün önemli simalarından olan İbn Zeydün bir mersiye şiirinde ölümü beyaz bir soğukluğa benzetmiş ve şöyle demiştir:⁵⁰ (Tavîl)

1- لَعَمْرُ الْبُرُودِ الْبَيْضِ فِي ذَلِكَ الثَّرَى لَقَدْ أُدْرِجَتْ أَتْنَاءَهَا النَّعْمُ الْخَضْرَى

1- O zenginlik içerisindeki beyaz soğukluklara yemin olsun ki, yeşillikler ve nimetler de o esnada öldü.

Nizâr Kabbânî, bir şiirinde sevgiliden kalan hatıraları vesile kılarak sevgilinin dönmesini istemiştir. Hatıralardan birisi ise modern dönem Arap toplumunda zenginlik veya refah göstergesi olan arabaların yanında bekleyen beyaz renkli köpeklerdir. Nizâr Kabbânî bu durumu şöyle dile getirmiştir:⁵¹

47 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 4/2083.

48 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 1/575.

49 Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî, *Divânu Luzûm mâ lâ Yelzem*, 1/189.

50 İbn Zeydün, *Divânu İbn Zeydün*, 1/174.

51 Nizâr Kabbânî, *el-A'mâlu's-Şi'riyyeti'l-Kâmile*, 1/712

1- أَرْجُوكَ أَنْ تَسْتَرْجِعِي

2- مَصْبَاحِكَ الْقَرِيبَ مِنْ وَسَادَتِي..

3- وَكَلْبِكَ الْأَبْيَضَ مِنْ سَيَّارَاتِي

4- يَا امْرَأَةً.. قَدْ جَعَلْتَنِي أَدْمِنُ الْإِدْمَانَ.

1- Dönmeni umuyorum

2- Yastığıma yakın olan lambana...

3- Ve arabamın yanındaki beyaz köpeğine

4- Ey kadın! Beni bağımlılık bağımlısı yaptın.

Kırmızı

Sıcak ve ana renklerden birisi olan kırmızı, güneşin parıltısının, ateşin alevinin ve kanın rengi olması hasebiyle insanoğlunun bildiği en eski renklerdenidir.⁵² Aşk, romantizm, heyecan ve enerji gibi olumlu manaları yansıtmak için kullanılan kırmızı renk, aynı zamanda kan rengi olduğu için yaşamın olumsuz yönlerinden olan şiddet, tehlike ve korku gibi olumsuz durumları anlatmak için de kullanılmıştır.⁵³

Kırmızı rengin Arap edebiyatında olumsuz manalarda kullanılmasının sebeplerini: “Savaşın çetinliğini ve savaşta ölenlerin çokluğunu anlatmak için kırmızı rengin kullanılması, kızarmış gözün gazabın alamati sayılması, tehlikeyi, şeytanlığı, azgınlığı ve şehveti akla getirmesi” şeklinde sıralamak mümkündür.⁵⁴

Kur’ân-ı Kerîm’de kırmızı rengin olumsuz mana taşıdığı herhangi bir âyet mevcut değildir. Hadîslerde ise mecaz ve gerçek anlamıyla çokça kullanılan kırmızı, “Hz. Peygamber’in öfkeleniği zamanki yüz rengini yansıtmaması, uzun süre yanan cehennem ateşinin ve kuraklığın rengini temsil etmesi ve Hz. Peygamber tarafından dikkat dağıtan bir renk ve fitne kaynağı olarak değerlendirilmesi” gibi çeşitli olumsuz manalarda kullanılmıştır.⁵⁵

Kırmızı rengin Arap edebiyatında olumlu manalarda kullanılmasının sebepleri ise: Kırmızı renkli elbiselerin veya şapka ve sarık gibi giyeceklerin övünme alameti sayılması, yakut gibi kırmızı renkli mücevherlerin varlığı, kırmızı gülün sevgi anlamı taşıması, al yanakların güzellik alameti sayılması, kızarmış yüzün utangaçlığı ve

52 İbn Manzûr, *Lisânü'l- Arab*, “hmr”, 4/208; ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 154.

53 Tavaragi-Chauhan, “Colors and Its Significance”, 124; ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 211.

54 ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 212.

55 Geniş bilgi için bkz. Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 383-387.

edebi anlatmak için kullanılması, yüzün kızarıklılığının sıhhat, beden gücünün göstergesi sayılması ve aşırı istek uyandırması ve özgürlüğün rengi olarak kabul edilmesi” şeklinde sıralanabilir.⁵⁶

Kırmızı renk, Kur’ân’da sadece bir âyette “yolların rengini” belirtmek için zikredilmiştir.⁵⁷ Hadîs-i Şerîflerde ise Hz. Peygamber’in kırmızı güle benzetilmesi, saç renginin kızılılığı, mecaz anlamıyla ten rengini belirtmesi ve Cebrâil (a.s)’ın kırmızı renkli sarık bağlaması gibi durumlar, kırmızı rengin olumlu manalar da kullanılmasına destek sağlamıştır.⁵⁸

Beşşâr b. Bürd, Ravh b. Hâtem (ö. ?) için nazmetmiş olduğu bir methiyesinde onun yüzünün güzelliğini kırmızı bir bileziğe benzeterek şöyle demiştir.⁵⁹ (Hafif)

1- فَهُوَ صَافِي الْأَدِيمِ كَالدَّمَلِجِ الْأَحْمَرِ مَرِّ طَرَفٍ تَزِينُهُ الْأَقْرَابُ

1- O, kırmızı bir bilezik gibi berrak yüzlüdür, yakınlarının güzelleştirdiği cömerttir.

Abbâsîler döneminin meşhur şairlerinden biri olan Ebû Temmâm (ö. 231/846), bir şiirinde kırmızıyı, ölümün şiddetini anlatmak için kullanmıştır:⁶⁰ (Kâmil)

1- وَمُلْحَبًا لَأَقِي الْمَنِيَّةِ خَاسِرًا وَالْمَوْتَ أَحْمَرُ وَاقِفًا بِحِيَالِهِ

1- Miğfersiz ve açık bir şekilde ölümü karşılamaktadır, ölüm ise karşısında bekler bir halde şiddetlidir.

İbnu’r-Rûmî, ‘Ubeydullah b. Abdullah’ın (ö. ?) valiliğini tebrik ederken onun gelişini bahar mevsiminde bir bahçeye benzetmiş, sarı, beyaz ve kırmızı çiçeklerden oluşan bir örtü ile onu giydirmiştir. İbnu’r-Rûmî’nin valinin elbisesine gönderme yaptığı bu şiirinin bir beyiti şöyledir:⁶¹ (Tavîl)

1- كَسَاهُ مِنَ النَّوَّارِ أَبْيَضُ نَاصِعٌ وَأَحْمَرُ قِنَوَانٌ وَأَصْفَرُ وَارِسٌ

1- Koyu sarı, koyu kırmızı ve parlak beyazdan oluşan çiçekler giydirmiştir onu.

56 Geniş bilgi ve kullanım örnekleri için bkz. ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 213.

57 Fâtır 35/27.

58 Geniş bilgi için bkz. Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 383-387.

59 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 1/208.

60 Ebû Temmâm Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî, *Şerhu Dîvâni Ebî Temmâm*, thk. Râcî el-Esmer, (Beyrût: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1994), 1/48.

61 İbnü’r-Rûmî, *Dîvânu İbni’r-Rûmî*, 2413.

İbnu'r-Rûmî, el-Kâsım b. 'Ubeydullah (ö. ?) için nazmetmiş olduğu bir methiyesinde el-Kâsım'ın yüzündeki edebi kırmızılıkla tasvîr etmiş ve onunla konuşmanın dahi çok zor olduğunu şöyle dile getirmiştir:⁶² (Serî')

1- أَمَا تَرَى الْحُمْرَةَ فِي وَجْهِهِ تَنْطِقُ عَنْ خَجَلَةٍ مَفْضُوحِ

1- Bil ki: Onun yüzünde bir kırmızılık görürsün, (ancak ona karşı) rezil olmanın utancıyla konuşursun.

İbnu'r-Rûmî, başka bir şiirinde öpücüğü bağış olan kişinin güzelliğini yanaklarındaki güzelliğe bağlayarak şöyle demiştir:⁶³ (Kâmil)

1- حَمْرَاءُ فِي يَدِ أَحْمَرَ أَلْ وَجْنَاتِ مَأْتَمُهُ مَهِيرُ

1- Kırmızı (şarap), öpücüğü bağış olan yanakları kırmızı olanın elindedir.

İbnu'r-Rûmî, başka bir şiirinde cariye tasvir ederken yanaklardaki kırmızılığı utangaçlık ve edep göstergesi olarak değerlendirmiştir:⁶⁴ (Münserih)

1- فِي وَجْنَاتِ تَحْمَرُّ مِنْ خَجَلٍ كَأَنَّ وَرْدَ الرَّبِيعِ حَمْرَهَا

1- Baharı renklendiren bahar gülü gibi edepten, utangaçlıktan yanaklarda kırmızılık oluştu.

Buhturî ise bir methiyesinde yanaktaki kırmızılığı edep, güzellik ve hayâ alameti olarak ele almış ve sevgilinin yanaklarını, bahçedeki gül ve narçiçeğine benzeterек onların kırmızılığının bahçedeki etkisini, yanaklardaki kırmızılığın gözlerde bıraktığı etkiye benzeterек şöyle demiştir:⁶⁵ (Hafif)

1- وَهُوَ فِي حَلِيَّةِ الشَّبَابِ يُضَاهِي جِدَّةَ الرُّوضِ مُشْرِقًا نُورَهُ

2- صَبْنُغٌ خَدَيْكَ يَكَادُ يَدْمَى إِحْمِرَارًا وَرَدُهُ فِي الْعَيُونِ أَوْ جُلْتَارَهُ

1- O, ışıkları parlayarak bahçenin yollarını aydınlatır bir halde gençlerin süsündedir.

2- Gülü veya narçiçeği ise neredeyse gözlere kıpkırmızı kan akıtacak olan yanağın rengidir.

62 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 1118.

63 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 1705.

64 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 2181.

65 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 2/906.

Endülüs şiirinin önemli simalarından birisi olan el-A‘mâ et-Tutaylî (ö. 521/1126) bir methiyesinde methettiği kişinin cesurluğunu anlatmak için kırmızıyı şöyle kullanmıştır:⁶⁶ (Tavîl)

- 1- إذا نَافِسُوكَ المَجْدَ كَنتَ عَظْمَقَرًّا إِذَا زَارَ لِمَ تَثَبَّتَ عَلَيهِ ذُنَابُ
2- وَمَا أَحْمَرُّ إِلَّا مِنْ صِيَالِكَ مَعْرَكٌ وَلَا أَخْضَرُّ إِلَّا مِنْ نَدَاكَ جَنَابُ

1- Eğer senle saygınlık hususunda mücadeleye girişirlerse aslan olursun, kükrediği zaman kurtlar karşısında duramaz.

2- Savaş kanlı olmaz sen saldırmadan, çevre ise yeşermez senin cömetliğin olmazsa.

Endülüs şiirinin diğer önemli bir ismi olan İbn Hafâce (ö. 533/1139) de kadı Ebû Ümeyye (ö. ?) için nazmetmiş olduğu mersiyesinde yeryüzünün ona bolca ağladığını ve gözyaşlarının ise kıpkırmızı olduğunu ifade etmiştir. İbn Hafâce'nin mersiyesinde kullandığı ifadeler şöyledir:⁶⁷ (Kâmil)

- 1- فِي مِثْلِهِ مِنْ طَارِقِ الْأَرْزَاءِ جَادَ الْجَمَادُ بِعَبْرَةِ حَمْرَاءِ
2- مِنْ كُلِّ قَانِيَةٍ تَسِيلُ كَأَنَّهَا شُهْبٌ تَصَوَّبُ مِنْ فُرُوجِ سَمَاءِ

1- Yeryüzü onun gibisi için gelen felaketten dolayı kanlı gözyaşlarını cömertçe harcadı.

2- Yıldızların kayması gibi gökyüzünün yarıklarından dökülüyor bütün kırmızılıklarıyla.

Modern dönem Arap şiirinin önemli şairlerinden biri olan Nizâr Kabbânî ise kırmızı rengi daha çok olumsuz ve tehlikeli durumları anlatmak için kullanmıştır. Örneğin Arap-İsrail Savaşlarını konu edindiği bir şiirinde savaş bitse bile gazete manşetlerindeki kötü haberlerin değişmediğini dile getirmiştir. Nizâr Kabbânî'nin kötü haberleri ima etmek için kırmızı rengi tercih ettiği şiirinin bazı bölümleri şöyledir:⁶⁸

66 Ebû'l-Hasen Ali b. Bessâm eş-Şenterînî, *ez-Zehîra fî Mehâsini Ehli'l-Cezîra*, thk. İhsân 'Abbâs, (Beyrût: Dâru's-Sekâfe, 1997), 4/721.

67 Ebû İshâk İbrâhîm b. Ebi'l-Feth İbn Hafâce, *Dîvânü İbn Hafâce*, thk. Ömer et-Tabbâ', (Beyrût: Dâru'l-Kalem, 1994), 18.

68 Nizâr Kabbânî, *el-A'mâlu's-Şi'riyyeti'l-Kâmile*, 3/115.

1- حَرْبُ حَزِيرَانَ أَتَتْهُ

2- جَرَائِدُ الصَّبَاحِ مَا تَغَيَّرَتْ

3- الأَحْرَفُ الكَبِيرَةُ الحَمْرَاءُ .. مَا تَغَيَّرَتْ ..

1- Haziran savaşı bitti

2- Sabah gazeteleri ise değişmedi

3- Kırmızı büyük harfler... Değişmedi.

Mavi

Ana renkler grubunda yer alan mavi, gökyüzü, çeşitli göller ve denizlerin rengi olması hasebiyle varoluştan beri bilinen renklerden birisidir. Fakat doğada pek fazla bulunan bir renk olmadığı için daha çok beyaz ve yeşil gibi renklerin karışımı şeklinde ele alındığı söylenebilir. Mavi rengin psikolojik olarak uyandırdığı olumlu ve olumsuz çağrışımlar anahatlarıyla, zekâ, iletişim, güven, verimlilik, dinginlik, görev, mantık, soğukkanlılık, yansıma ve sakinlik; soğukluk, ilgisizlik, duygu eksikliği ve samimiyetsizlik şeklindedir.⁶⁹

Arap edebiyatında mavi rengin olumsuz manalar çağrıştırmasının altında yatan sebepler: “Dumanın rengi olarak görülmesi, cinlerin kralının mavi renkli olarak kabul edilmesi, Müslümanların savaştığı bazı Romalıların mavi gözlere sahip olması ve bağınaz veya taassubu aşırı olanları mavi rengiyle sıfatlandırılması” şeklinde sıralanabilir.⁷⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de mavi renk sadece Tâhâ Sûresinde bir âyette günahkârların sûra üflendiği zaman korkudan gözlerinin “gömgök” kesileceği anlamında bir korku ifadesi olarak zikredilmiştir.⁷¹ Hadîslerde ise “kabir sorgusuna gelen meleklerin ve şeytanın göz renginin mavi olduğu” şeklindeki kullanımlar, mavi rengin olumsuz mana kazanmasına katkı sağlamıştır.⁷²

Mavi rengin Arap edebiyatında olumlu manalar kazanmasındaki en önemli sebeplerin başında denizin ve gökyüzünün mavi olması hasebiyle insanda uyandırdığı huzur ve sakinlik duygusuna ek olarak zamanla değişen mavi göz algısı yatmaktadır. İlk dönemlerde düşmanın göz rengi olan mavi, sonraki dönemlerde sevgilinin göz

69 Tavaragi-Chauhan, “Colors and Its Significance”, 124.

70 ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 218.

71 Tâhâ 20/102.

72 Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 393.

rengi olmuş ve sakinliği, barışı, düşünceyi ve iyimserliği de temsil etmiştir.⁷³ Mavi renk, Kur'ân'da ve Hadîslerde ise olumlu manada kullanılmamıştır.

Örneğin Beşşâr b. Bürd, bir gazelinde kadını anlatırken onu üstün vasıflarla övmüş ve onun bolluktan uzak durarak kendisini kem gözlerin tehlikesinden koruduğunu dile getirmiştir. Beşşâr b. Bürd'ün kem gözleri mavi olarak betimlediği şiirinin bazı bölümleri şöyledir:⁷⁴ (Vâfir)

1- كَأَنَّ بِرَيْقِهَا عَسَلًا جَنِيًّا وَطَعَمَ الزَّنْجَبِيلِ وَرِيحِ رَاحِ

2- تَرَأَخْتُ فِي النَّعِيمِ فَلَمْ تَتَلْهَا حَوَاسِدُ أَعْيُنِ الزَّرْقِ الْقَبَاحِ

1- Taze bal, zencefilin tadı ve şarabın kokusu sanki onun tükürüğündedir.

2- Rehavetten uzak durdu böylece çirkin mavi gözlerin hasedi ona dokunmadı.

Beşşâr b. Bürd başka bir şiirinde ise mavi gözlere ve siyah yüze sahip olmayı cimrilik alameti olarak saymış ve şöyle demiştir:⁷⁵ (Basît)

1- وَاللَّبَّخِيلِ عَلَى أَمْوَالِهِ عِلَلٌ زُرْقُ الْغَيُونِ عَلَيْهَا أَوْجَةٌ سَوْدُ

2- إِذَا تَكَرَّهْتَ أَنْ تُعْطِيَ الْقَلِيلَ وَلَمْ تَقْدِرْ عَلَى سَعَةٍ لَمْ يَظْهَرْ الْجَوْدُ

1- Cimrinin kendi malına karşı mavi gözlü siyah yüzlüler gibi bakma hastalığı vardır.

2- Azıcık olsa bile vermeden hoşlanmazsan cömertliğin ortaya çıkmayacağı bir bolluğu elde edemezsin.

İbnu'r-Rûmî, bir şiirinde mavi göz rengine olumlu mana vermiştir. Bir methiyesinde mavi gözleri, gönüllere şifa veren bir unsur olarak ele almış ve şöyle demiştir:⁷⁶ (Hafif)

1- وَهُوَ يَشْفِي الصُّدُورَ مِنْ جَنْفِ الْحَقِّ بِدِ وَيُغْضِي مِنْ مُقَلَّةِ زَرْقَاءِ

1- Mavi gözlerini kısmış bir halde hasedi uzaklaştırıp gönüllere şifa verir.

73 Geniş bilgi için bkz. Yanık, "Arap Şiirinde Göz İmgesi", 122-125.

74 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 1/399.

75 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 2/663.

76 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 280.

İbnu'r-Rûmî, Kâtip İbn Tâlib'i (ö. ?) hicvettiği bir şiirinde ise mavi gözleri uğursuzluk alameti olarak şöyle dile getirmiştir:⁷⁷ (Tavîl)

1- أَرْزِقُ مَشْوُومَ أَحْيَمَرُ قَاشِرٍ لِأَصْحَابِهِ نَحْسٍ عَلَى الْقَوْمِ ثَاقِبِ

1- Uğursuz mavicik, derisi soyulmuş kırmızıcık, dostları için bir bela, halkına ise yüksekte bakar.

Modern dönem Arap şiirinin diğer önemli bir ismi İbrâhîm Nâcî (ö. 1953), mavi gözleri kararlılık ve hoşgörünün simgesi olarak değerlendirmiş ve şöyle demiştir:⁷⁸ (Hafif)

1- أَرْزَقُ الْعَيْنَ هَادِيَّ هَدَاةَ الْبَحْرِ بِعَيْدِ الرِّضَى بِعَيْدِ الْقَرَارِ

1- Mavi gözlü, denizin derinliği misali derin, aşırı hoşgörülü ve kararlıdır.

Mavi renk, Nizâr Kabbânî'nin bir şiirinde ise deniz gibi derin anlamı olan veya sığınak olarak tercih edilen bir liman olmuştur. Nizâr Kabbânî'nin mavi gözleri övdüğü ve mavi renkten başka bir şeyin olmadığını dile getirdiği şiirinin bazı bölümleri şöyledir:⁷⁹

1- الْمَوْجُ الْأَزْرَقُ.. فِي عَيْنِكَ..

2- يَجْرُجُنِي.. نَحْوِ الْأَعْمَقِ..

3- أَرْزَقُ..

4- أَرْزَقُ..

5- لَا شَيْءَ سِوَى اللَّوْنِ الْأَزْرَقِ

1- Mavi dalga... Gözlerinde...

2- Çekiyor beni.. Derinlere doğru..

3- Mavi..

4- Mavi..

5- Mavi renk dışında hiç bir şey yok.

77 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânü İbni'r-Rûmî*, 716.

78 İbrâhîm Nâcî, *Dîvânü İbrâhîm Nâcî*, (Beyrût: Dâru'l-'Avde, 1980), 109.

79 Nizâr Kabbânî, *el-A'mâlu's-Şi'riyyeti'l-Kâmile*, 1/676.

Yeşil

Sarı ve mavi rengin karışımından elde edilen ara renklerden biri olan yeşil renk, yeniden doğuşu simgelediği için bazı istisnalar dışında olumsuz manalarda kullanılmamıştır. Psikolojik olarak her ne kadar durgunluk ve yavanlık gibi birkaç olumsuz durumu anlatmak için kullanılsa da uyum, denge, ferahlık, evrensel sevgi, dinlenme, yenilenme, iyileşme, güvence, çevre bilinci, denge ve barış gibi birçok olumlu manayı çağırır.⁸⁰

Yeşil rengin Arap edebiyatında olumlu manalarda kullanılmasının altında yatan sebepler: “Zümrüt ve yakut gibi mücevheratın rengi olması, verimliliği ve bereketi anlatması, doğanın güzelliğine ayrı bir güzellik katması, hayırlı işlerin yeşil renkle anlatılması, çeşitli meşit ve camilerin kubbelerinin yeşil olması veya yeşil renk ile isimlendirilmesi, edeb ve hayâli insanların yeşil kalpli diye vasıflandırılması ve bazı siyahi olan faziletli kişilerin yeşil olarak isimlendirilmesi” şeklinde sıralanabilir.⁸¹

Yeşil renk Kur’ân’da sekiz âyette olumlu manalarda “yeryüzünün rengini, tabiatın canlanmasını, cennetin ve cennet elbiselerinin rengini ve yaşamı” anlatmak için zikredilmiştir.⁸² Hadislerde ise dünyanın yeşilliğini ve huzurunu belirtmek için kullanılan yeşil renk, Hz. Peygamber’in yeşil renkli elbise giymesi ve tavsiye etmesi, cennet renginin yeşil olması gibi sebeplerden dolayı olumlu manalarda kullanılmıştır.⁸³

Câhiliye dönemi çöl hayatı düşünüldüğünde şairlerin şiirlerinde yeşil renge fazla yer vermemeleri gayet doğaldır. Fakat yeşil renk sonraki dönemlerde şairler tarafından çokça kullanılmıştır. Örneğin Sadru’l-İslâm ve Emevî dönemlerinde yaşayan savaşçı bir şair olarak bilinen el-Lehebî (ö. 96/715 civarı) bir şiirinde teninin siyahlığını belirtmek için yeşil rengi kullanmıştır.⁸⁴ (Remel)

1- وَأَنَا الْأَخْضَرُ مَنْ يَعْرِفُنِي أَخْضَرُ الْجِلْدَةِ مِنْ بَيْتِ الْعَرَبِ

1- Ben ehdar olanım, beni kim tanır, tenin yeşilliği Arap soyundan olmanın (delilidir).

Beşşâr b. Bürd, yeşil rengi bir kadının süsü olarak ele almış ve şöyle demiştir:⁸⁵
(Tavîl)

80 Tavaragi-Chauhan, “Colors and Its Significance”, 118.

81 ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 210-211.

82 En‘âm 6/99; Yûsuf 12/43,46; Hâcc 22/63; Kehf 18/31; Yâsîn 36/80; İnsân 76/21; Rahman 55/76.

83 Geniş bilgi için bkz. Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 391-392.

84 Cevâd ‘Ali, *el-Mufasssal fi Târîhi’l-‘Arab kable’l-İslâm*, (Beyrût: Dâru’s-Sâkî, 2001), 7/310.

85 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 2/500.

1- ضَرَبْنَ عَلَيْهَا السِّتْرَ ثُمَّ سَتَرْنَهَا بِأَخْضَرَ مِنْ خَزِّ عَتِيقِ الْعَضَائِدِ

1- Onun üzerine örtü attılar sonra da atik bir bez olan yeşil ipekle örttüler.

Beşşâr b. Bürd, Kayser'in sarayını övdüğü şiirinde de yeşil rengi güzellik ve süs olarak ele almıştır:⁸⁶ (Hafif)

1- فِي جَنَانِ خُضْرٍ وَقَصْرِ مَشِيدٍ قَيْصَرِي حَفَّتْ بِهِ الْأَعْنَابُ

1- Kayser'in yeşil bahçelerinde ve yüksek sarayında onu saran üzümler vardır.

İbnu'r-Rûmî, Ebû Yûsuf ed-Dekkâk'ı (ö. ?) hicvederken onun tükürüğünün zehirli olduğunu ve en bereketli beldeleri bile kurak beldelere dönüştürebileceğini şöyle dile getirmiştir:⁸⁷ (Kâmil)

1- خُضْرَاءُ لَوْنِ الرَّيْقِ لَوْ نَفَثَتْ بِهِ مَيْثَاءَ الْقَحْهَاءِ الْحَيَا لَمْ تُبْقَلْ

1- Yeşil renkli salyasını bereketin hâkim olduğu Meysâ'ya bile bir kez tükürürse, (toprak) filiz dahi vermez.

İbnu'r-Rûmî, Hammâd ailesi için nazmetmiş olduğu bir methiyesinde ise onlara yönelen mavi ve yeşil gözleri haset ve kin kaynağı olarak ele almış ve şöyle bir bedduada bulunmuştur:⁸⁸ (Remel)

1- فَقَا اللَّهُ عَيْوُونَا نَحْوَهُمْ خُضْرًا وَزُرْقَا

1- Allah onlara karşı yönelen yeşil ve mavi gözleri yerinden çıkarsın.

Buhturî bir medihde Abbâsî halifesi el-Mu'temid'in (ö. 279/892) tahta çıkışını tebrik ederken onun gelişinin berekete vesile olduğunu dile getirdikten sonra hayatın güzelliğini yeşil renkle şöyle anlatmıştır:⁸⁹ (Tavîl)

1- أَتَتْ بَرَكَاتُ الْأَرْضِ مِنْ كُلِّ وَجْهَةٍ وَأَصْبَحَ غُصْنُ الْعَيْشِ فَيَنَانٌ أَخْضَرَا

1- Yeryüzünün bereketi geldi her taraftan, yaşamın dalları ise uzun yeşil dallara döndü.

86 Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 1/206.

87 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 336.

88 İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 366.

89 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 2/1055.

Buhturî başka bir methiyesinde ise yeşil rengi bolluk ve bereketin simgesi olarak kullanmış ve şöyle demiştir:⁹⁰ (Tavîl)

1- وَلِي عَرَسُ وُدِّ فِي ذَرَاكَ تَتَابَعَتْ لَهُ حَجَجٌ خُضْرٌ فَأَتْ وَأَيْنَعَا

1- *Senin doruklarında benim sevgi filizlerim vardır, onu yeşil deliller takip etmiş ve bu yüzden yetişmiş ve olgunlaşmıştır.*

Yeşil rengin modern dönem Arap şiirinde ise daha çok olumlu manalarda kullanıldığı söylenebilir. Örneğin Nizâr Kabbânî Kudüs için yazmış olduğu bir şiirinde yeşil rengi yeniden doğuşun simgesi olarak görmüştür.⁹¹

1- يَا قَدْسُ.. يَا حَبِيبَتِي

2- غَدًا.. غَدًا.. سَيَزْهَرُ اللَّيْمُونُ

3- وَتَفْرَحُ السَّنَابِلُ الْخَضْرَاءُ وَالرَّيْتُونُ

4- وَتَضْحَكُ الْعُيُونُ..

5- وَتَرْجِعُ الْحَمَائِمُ الْمُهَاجِرَةَ..

1- *Ey Kudüs..Ey sevgilim..*

2- *Yarın.. Yarın.. Limon çiçek açacak.*

3- *Zeytin ve yeşil başaklar sevinecek.*

4- *Gözler gülecek..*

5- *Göçmen kuşlar geri dönecek.*

Sarı

Sıcak ve ana renklerden biri olan sarı renk, ışık ve ışıltının zirvesidir. Güneşin rengi olması hasebiyle bazı dinlerde kutsal sayılmış ve ısı, yaşam, zevk ve mutluluk; sonbaharın rengi olması hasebiyle de zayıflık ve solgunluk gibi durumları temsil etmiştir. Mutluluk, kahkaha, neşe, sıcaklık, iyimserlik, açlık, yoğunluk, hayal kırıklığı, öfke ve dikkat çekme gibi olumlu ve olumsuz durumlar da sarı rengin psikolojik olarak uyandırdığı etkilerdir.⁹²

90 el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 2/1055

91 Nizâr Kabbânî, *el-A'mâlu 'ş-Şi'riyyeti'l-Kâmile*, 3/164.

92 Tavaragi-Chauhan, "Colors and Its Significance", 124.

Sarı rengin Arap edebiyatında olumsuz manalarda kullanılmasının ardında yatan sebepler: “Aşırı gam, korku veya çeşitli hastalıklardan dolayı kişinin ten renginde sararma olması, bazı yerlerde sarışın kişilerin ayıplanması veya yerilmesi, sarı rengin atasözlerinde daha çok haset manasında kullanılması” şeklinde sıralanabilir.⁹³

Sarı renk, Kur’ân’da dördü olumsuz biri olumlu manada çeşitli sigalarda toplamda beş âyette zikredilmiştir. Üç âyette dünya hayatının çekiciliğini, geçiciliğini ve altadıcılığını; bir âyette ise korkunun şiddetini veya büyüklüğünü belirtmek için kullanılan devenin rengini anlatmak için kullanılmıştır.⁹⁴ Hadîslerde ise dikkat çektiği için sarı renkli elbise giyenlerin, saçını veya sakalını sarıya boyayanların uyarıldığına dair çeşitli rivayetler vardır.⁹⁵

Sarı rengin olumlu manalarda kullanılmasının altında yatan sebepler ise: “Bazı dönemlerde sarışın kadınların güzellik abidesi sayılması, ay, güneş ve yıldızlar gibi çeşitli varlıklar ile altın ve safran gibi değerli maddelerin renklerinin sarı olması, sarı renkli elbiselerin bir dönem revaçta olması” şeklinde sıralanabilir.⁹⁶

Kur’ân’da sarı renk olumlu manada bir âyette “süs ve çekiciliğin rengi” anlamında⁹⁷ kullanılırken; Hadîslerde ise Hz. Peygamber’in saçını, sakalını, sarığını ve elbisesini sarı renge boyadığı, saçların sarıya boyanmasını beğendiği, en çok sevdiği boyanın sarı olduğu, bayrak rengi olduğu ve Bedir’de Cebrâil ve meleklerin sarıklarının sarımtırak olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır.⁹⁸

Câhiliye dönemi meşhur şairlerinden biri olan ‘Abîd b. el-Ebras (ö. 555 [?]) bir şiirinde sarı rengi ölümün simgesi olarak ele almıştır. Dostundan sadece ölüm anında vazgeçeceğini belirten el-Ebras, ölüm anında arkadaşının elbiselerindeki kanı dut meyvesinin suyuna benzetmiş ve tırnaklarının ise sararmış olduğunu dile getirmiştir. Tırnakların sararması ise ruhun bedenden ayrılması anlamına gelmektedir.⁹⁹ (Basît)

93 ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 214-215.

94 Geniş bilgi için bkz. Okcu, “Kur’an’da Renkler”, 148-149; Rûm 30/51; Zümer 39/21; Hadîf 57/20; Mürselât 77/33.

95 Geniş bilgi için bkz. Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 387-390.

96 ‘Amr, *el-Luğa ve Levn*, 217.

97 Bakara 2/69.

98 Geniş bilgi için bkz. Akyüz, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”, 387-390.

99 Ebû Ziyâd Abîd b. el-Ebras el-Esedî, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, thk. Eşref Ahmed (Beyrût: Dâru Sâdir, 1998), 56.

1- قَدْ أَتْرَكَ الْقِرْنَ مُصْفَرًا أَنَامِلُهُ كَأَنَّ أَثْوَابَهُ مُجَّتْ بِفِرْصَادِ

1- Dosttan (ancak) tırnakları sararmış bir şekildeyken vazgeçerim, onun elbiseleri dut suyu akıtılmış gibidir.

Beşşâr b. Bürd, bir şiirinde ise sarışın bir şarkıcıyı betimlerken şarkıcıyı kendi başına rahat bir şekilde yaşayan sarı kamışa benzeterek onun hiçbir sıkıntı çekmediğini, çöl ortasında bir deveye dahi binmediğini şöyle dile getirmiştir:¹⁰⁰ (Tavîl)

1- وَصَفْرَاءُ مِثْلُ الْخَيْرَانَةِ لَمْ تَعِشْ بِبُؤْسٍ وَلَمْ تَرْكَبْ مَطِيَّةَ رَاعِ

1- Hiç sıkıntı yaşamamış ve bir çobanın bineğine binmemiş bir kamış gibi sarıdır.

İbnu'r-Rûmî, oğlu için nazmetmiş olduğu meşhur mersiyesinin bir beyitinde ise oğlunun ölüm anını safran sarısına benzeterek şöyle demiştir:¹⁰¹ (Tavîl)

1- أَلَحَّ عَلَيْهِ النَّزْفُ حَتَّى أَحَالَهُ إِلَى صُفْرَةِ الْجَادِيِّ عَنْ حُمْرَةِ الْوَرْدِ

1- Kan kaybı, onu gül kırmızılığında safran sarılığına dönüştürene dek ona rahat vermedi.

Buhturî bir methiyesinde methedeceği kişinin hastalıktan dolayı sarardığını fakat bu sarılığın ise gerdandaki inciden yansıyan sarılıktan kaynaklandığını dile getirerek memduhunu incitmemiştir:¹⁰² (Tavîl)

1- بَدَتْ صُفْرَةً فِي لَوْنِهِ إِنَّ حَمْدَهُمْ مِنْ الدَّرِّ مَا إِصْفَرَّتْ نَوَاحِيهِ فِي الْعِدِّ

1- Renginde bir sarılık başladı, aslında onların övgüsü gerdanlıktan etrafını aydınlatan incidendir.

Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî de ölümü sarı renk ile anlatmış ve eğer tende sararma başladı ise hastalık veya fakirliğin aslında önemli bir şey olmadığını dile getirmiştir:¹⁰³ (Vâfir)

¹⁰⁰ Beşşâr b. Bürd, *Dîvânu Beşşâr b. Bürd*, 4/109.

¹⁰¹ İbnü'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, 316.

¹⁰² el-Buhturî, *Divânu'l-Buhturî*, 2/757.

¹⁰³ Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî, *Dîvânu Luzûm mâ lâ Yelzem*, 1/138.

1- إِذَا إِصْفَرَ الْفَتَى لِفِرَاقِ رُوحٍ فَأَهْوَنُ بِأَلْتَصَّعْكَ وَالشُّحُوبِ

1- Eğer bir genç ruhun ayrılığından dolayı sararırsa, fakirlik ve hastalık önemsiz olur.

Endülüslü İbn Abdürabbih (ö. 328/940) ise sarı rengin sevgiliyi ne derece güzel gösterdiğini şöyle dile getirmiştir:¹⁰⁴ (Kâmil)

1- فِي الْكِلَّةِ الصَّفْرَاءِ رِيْمٌ أبيضُ يَسْبِي الْقُلُوبَ بِمَقْلَتِيهِ وَيُمْرِضُ

1- Sarı tülün altında gözleriyle kalpleri esir alan ve hasta eden beyaz bir antilop gibidir.

Endülüs'ün diğer önemli bir ismi İbn Sehl (ö. 649/1251 [?]) Ebû Yahyâ er-Remîmî'yi methederken onu altına benzetmiş ve sarı rengin altına kıyasla basit bir renk olduğunu dile getirmiştir:¹⁰⁵ (Basît)

1- لَا تَبِغْ لِلنَّاسِ مَثَلًا لِلرَّئِيسِ أَبِي يَحْيَى فَلَيْسَ يُقَاسُ الصَّفْرُ بِالذَّهَبِ

1- Reis Ebû Yahyâ'yı insanlara misal verirken yanlış davranmayınız, sarı ile altın kıyas edilmez.

İbn Sehl başka bir şiirinde de sarı rengi olumsuz bir manada kullanmıştır. Endülüs'te meydana gelen bir savaşta Rumlar'ın yüzlerindeki ölüm korkusundan dolayı onları *ehli esfar* diyerek betimlemiştir: ¹⁰⁶ (Basît)

1- يَا آلَ أَصْفَرَ هَبْكُمْ لَلْوَعَى شَرَّراً فَهَذِهِ الشَّمْسُ تُطْفِي ذَلِكَ الضَّرَمَا

2- هَذَا سُلَيْمَانُ مَلِكاً شَامِخاً وَتَقَى وَأَنْتُمْ الْجِنُّ فَلْتَضْحُوا لَهُ خَدَمَ

1- Ey Ehli Esfar! Farzediniz ki savaşın kıvılcımısınız, bu güneş o ateşi söndürecektir.

2- Bu, takvalı, soylu melik haliyle Süleyman'dır, sizler ise cinsiniz; bu yüzden ona hizmetçi olunuz.

104 Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdürabbih, *Dîvânu İbn 'Abdirabbih*, thk. Muhammed Rıdvân ed-Dâye, (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1979), 153.

105 Ebû İshâk İbrâhîm b. Sehl el-İsrâîlî el-İşbilî, *Dîvânu İbn Sehl el-Endelusî*, thk. Ömer et-Tabbâ', (Beyrût: Dâru'l-Erkam, 1998), 29.

106 İbn Sehl el-Endelusî, *Dîvânu İbn Sehl el-Endelusî*, 127.

Nizâr Kabbânî ise sarı rengi, çağrıştırdığı olumsuz manalara rağmen olumlu manalarda kullanmıştır. Bütün bu acıların aslında bittiğini ve ona bir tecrübe olduğunu şöyle dile getirmiştir:¹⁰⁷

1- لَكِنِّي جَنَّتْ لِأَشْكُرَكَ..

2- على مواسم الدمع.. وليالي الوجع الطويلة..

3- وعلى كل الأوراق الصفراء

4- التي نثرتها على أرض حياتي..

5- فلولاك، لم أكتشف

6- لذة الكتابة باللون الأصفر

7- ولذة التفكير ...

8- باللون الأصفر ..

9- ولذة العشق باللون الأصفر ..

1- Ancak ben sana teşekkür etmeye geldim..

2- Göz yaşı mevsimi.. Ve uzun sancılı gecelerim için..

3- Ve bütün sarı yapraklar için

4- Ki sen onları ömrümün toprağına ektin..

5- Sen olmasaydın, keşfedemezdim

6- Sarı renk ile yazmayı

7- Düşüncenin tadını..

8- Sarı renkle

9- Ve sarı renk ile aşkın tadını..

Sonuç

İlk dönemlerde insanoğlunun çevresini tanımlamak için kullandığı renkler, zaman içerisinde farklı düşüncelerin sembolü ve işaretleri olarak sosyal, siyâsî, kültürel ve dinî anlamları olan bir öge haline gelmiştir. Renklerin insanlarda bıraktığı etkilerin gölgesinde ana hatlarıyla gelenek-görenekler, hurâfe ve din gibi olgular yer almaktadır.

107 Nizâr Kabbânî, *el-A 'mâlu 'ş-Şi 'riyyeti 'l-Kâmile*, 2/590.

Hayatın hemen hemen bütün alanlarında etkin bir şekilde kullanılan renkleri, kaynağını toplumdan alan şiirden ayrı düşünmek uygun olmayacaktır. Nitekim Arap şairler, renkleri titizlikle ele almış ve şiirlerinde çokça kullanmışlardır. Şairler, tabiat tasvîrlerinde renklerin bizzat kendilerini, diğer şiir türlerinde ise bazen aynı rengin farklı tonlarını anlatan kelimeleri bazen de karanlık, aydınlık, kan, deniz, bahçe ve güneş gibi renkleri çağrıştıran kelimeleri kullanmışlardır. Arap şiirinde kullanılan renklerin yaşanan çevreye göre şekillendiği söylenebilir. Örneğin yeşil renk Câhiliye dönemi şiirinde yok denecek kadar azdır. Yeşil renk Arap şiirinde Abbâsîler döneminde çokça kullanılmaya başlanmıştır. Yine şiirde renklerin insanları betimlemek için etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması da bu döneme rastlamaktadır.

Genel manada siyah, kırmızı, mavi ve sarı rengin olumsuz; beyaz ve yeşil rengin ise olumlu çağrışımları ve kullanımları daha fazladır. Fakat herhangi bir rengi sadece olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmek veya belli bir şiir temasına özgü kabul etmek uygun olmayacaktır. Çünkü renkler, hemen hemen her şairin aynı rengi farklı kişiler için hem olumlu hem de olumsuz manalarda kullandığı birçok şiir örneği vardır. Dolayısıyla renklerin şairlerin hayal dünyalarına veya tecrübelerine göre şekillendiği söylenebilir. Renkler içerisinde ön plana çıkan veya bütün dönemlerde etkin bir şekilde kullanılan renkler ise siyah ve beyazdır. Câhiliye'den Modern döneme kadar nazmedilen şiirlerde kullanılan renklerin istisnası olmakla birlikte ilk anlamlarını koruduğu söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

Kaynakça/References

‘Ali, Cevâd. *el-Mufasssal fî Târîhi'l-‘Arab kable'l-İslâm*. Beyrût: Dâru’s-Sâkî, 2001.

‘Amr, Ahmed Muhtâr. *el-Luğa ve Levn*. Kâhire: ‘Alemlu’l-Kutub, 1997.

Abîd b. el-Ebras, Ebû Ziyâd el-Esedî. *Divânu Abîd b. el-Ebras*. thk. Eşref Ahmed. Beyrût: Dâru Sâdir, 1998.

Akyüz, Hüseyin. “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Renklerin Dili”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2014), 373-397.

Beşşâr b. Bürd, Ebû Muâz el-Ukaylî. *Divânu Beşşâr b. Bürd*. thk. Muhammed Tâhir b. ‘Âşûr. Cezâir:

- Sekâfetu'l-'Arabiyye, 2007.
- el-Buhturî, Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî. *Divânu'l-Buhturî*. thk. Ömer et-Tabbâ'. Beyrût: Dâru'l-Erkam, 2000.
- Cerîr b. Atiyyeb. el-Hatafâ (Huzeyfe) et-Temîmî. *Divânu Cerîr*. Beyrût: Dâru Beyrût, 1986.
- Dayf, Şevkî. *el-Fenn ve Mezâhibuhu fî'ş-Şi'ri'l-'Arabî*. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1960.
- Ebû Temmâm, Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî. *Şerhu Dîvânî Ebî Temmâm*. thk. Râcî el-Esmer. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1994.
- Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî, Ahmed b. Abdillâh b. Süleymân. *Divânu Luzûm mâ lâ Yelzem*. thk. Kemâl el-Yâzîcî. Beyrût: Dâru'l-Cil, 1992.
- el-Haffâcî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Sa'îd b. Sinân. *Sırru'l-Fesâha*. thk. Ali Fuâd. Kâhire: Mektebetu'l-Hâncî, 1936.
- Hafîrî, Zehrâ' Zirâ'-Sâdık vd., "Levniyyât İbn Hafâce el-Endelusî". *Mecelletu Dirâsât fî'l-Luğati'l-'Arabiyye ve Âdâbihâ* 9 (2012), 76-104.
- Halîfe, Abdulkerîm. "el-Elvân fî Mu'cemi'l-'Arabiyye". *Mecelletu Mecme'i'l-Luğati'l-'Arabiyye el-Ürdünî* 33 (1987), 9-44.
- el-Hemedânî, Abdulkadir Abdullah Fethî. "et-Tedbîc fî'l-Kur'âni'l-Kerîm". *Mecelletu Ehbâs Kulliyetu'l-Terbîyye vev'l-Esâsiyye* 11/2 (2011), 162-182.
- İbn Abdîrabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. *Divânu İbn 'Abdirabbih*. thk. Muhammed Rıdvân ed-Dâye. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1979.
- İbn Hafâce, Ebû İshâk İbrâhîm b. Ebi'l-Feth. *Divânu İbn Hafâce*. thk. Ömer et-Tabbâ'. Beyrût: Dâru'l-Kalem, 1994.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. thk. Ahmed Fâris. Beyrût: Dâru Sâdir, h. 1400.
- İbn Sehl, Ebû İshâk İbrâhîm el-İsrâîlî el-İşbîlî. *Divânu İbn Sehl el-Endelusî*. thk. Ömer et-Tabbâ'. Beyrût: Dâru'l-Erkam, 1998.
- İbn Zeydûn, Ebû'l-Velîd Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. Gâlib el-Mahzûmî. *Divânu İbn Zeydûn*. thk. Yûsuf Ferhât. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1994.
- İbnü'r-Rûmî, Ebû'l-Hasen Alî b. el-Abbâs b. Cüreyc el-Bağdâdî. *Divânu İbni'r-Rûmî*. thk. Huseyn Nassâr. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2002.
- İmruülkays b. Hucr, Ebû Vehb Hunduc b. el-Hâris. *Divânu İmru'u'l-Kays*. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1984.
- Kabbânî, Nizâr. *el-A'mâlu'ş-Şi'riyyeti'l-Kâmile*. Beyrût: Menşûrâtu Nizâr Kabbânî, tsz.
- Li-Chen Ou, M. Ronnier Luo, Andre'e Woodcock, Angela Wright. "A study of colour emotion and colour preference. Part I: Colour Emotions for Single Colours". *Color Research and Application* 29 (2004), 232-240.
- Nâcî, İbrâhîm. *Divânu İbrâhîm Nâcî*. Beyrût: Dâru'l-'Avde, 1980.
- Okcu, Abdulmecit. "Kur'an'da Renkler". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2007), 127-163.
- Sîrenc, Filîb. *er-Rumûz fî'l-Fenn-el-Edyân-el-Hayât*. çev. Abdulhâdî 'Abbâs. Dimaşk: Dâru Dimaşk, 1996.
- Şehâde, Nusret Muhammed Mahmûd. *el-Levn ve Delâlâtuh fî Şi'ri'l-Buhturî*. Hebron: Câmi'tu Halîl, Kulliyetu'd-Dirâsiti'l-'Ulyâ, 2013.

- eş-Şenterîni, Ebû'l-Hasen Ali b. Bessâm. *ez-Zehîra ft Mehâsini Ehli'l-Cezîra*. thk. İhsân 'Abbâs. Beyrût: Dâru's-Sekâfe, 1997.
- Tabâtabâ, Ebû'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *'ÿârû's-Şi'r*. thk. 'Abbâs Abdussâtir. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2005.
- Tavaragi-Chauhan, Meghamala. S. -Sushma, "Colors and Its Significance". *The International Journal of Indian Psychology* 3/ 2 (7), 2016, 115-131.
- Topaloğlu, Aydın. "Renk". *DİA*. 34/572-575. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Weinberg, Louis. *Color in Everyday Life*. New York: Dodd, Mead and Company, 1928.
- Yanık, Nevzat H., "Arap Şiirinde Göz İmgesi". *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 37 (2016), 114-143.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Yayınları, t.y.